

PLACES OF POETRY

PECY N GWYBODAETH 1:
AR GYFER SEFYDLIADAU CELFYDDYDOL
A THREFTADAETH

Mae 'Places of Poetry' yn prosiect celf gymunedol, yn seiliedig ar y map digidol newydd o Loegr a Chymru. Dros Haf 2019, fydd beirdd o bob gallu yn cael ei wahodd i ysgrifennu barddoniaeth newydd ei hunain amdan ei ardaloedd, treftadaeth a hunaniaeth, ac i binio nhw i'r map. Fydd y prosiect yn helpu ni i adlewyrchu ar ein hunaniaethau cenedlaethol a diwylliannol, ac i ddathlu amrywiaeth, treftadaeth a phersonoliaethau'r ardaloedd yma.

Mae'r pecyn cymorth yma – a greuwyd gan Y Gymdeithas Barddoniaeth – wedi'i ddylunio ar gyfer sefydliadau treftadaeth a celfyddydol sydd eisiau cysylltu a 'Places of Poetry'. Mae'n cefnogi addysg, cyfranogiad ac y staff dehongli i greu digwyddiadau a fydd yn hybu barddoniaeth newydd – amdan eich ardaloedd lleol – i'r map 'Places of Poetry'.

Cyflwyniad

Mae barddoniaeth yn gweithio fel marcwr, fel record o syniadau, teimladau a phrofiadau o ardal neu amser penodol. Mae barddoniaeth yn cysylltu ni i ein treftadaeth, a gallai fod yn ffordd o leoli ein safle ynddo – ac i ffurfio cysylltiadau dyfnach ar lleoliadau rydym yn ymweld a.

All pobl marcio ymweliad i amgueddfa, galeri neu ardal o ddiddordeb trwy brynu cofrodd, prynu cerdyn-post, cymryd llun, neu rannu ei phrofiad ar y cyfryngau cymdeithasol.

Ond, all ysgrifennu darn o farddoniaeth creu marc llawer mwy pwysig a hir i farcio ymweliad. Mae angen adlewyrchiad i ysgrifennu cerdd, a gall barddoniaeth ymestyn yn bellach na disgrifiadau gweledol neu gwybodaeth ffeithiol a chysylltu ymwelwyr yn ddyfnach i gyd-destun yr ardal trwy ddealltwriaeth a gwerthfawrogiad mwy personol.

Mae nifer o ysgrifenyddwyr a beirdd dros y canrifoedd wedi cael ei ysbrydoli i ysgrifennu amdan ardaloedd. Mae beirdd megis William Blake, John Clare, Thomas Hardy, Christina Rossetti a TS Eliot wedi mapio rhannau o Loegr yn ei barddoniaeth trwy ddefnyddio ardaloedd fel ffordd o archwilio i fewn i'w treftadaeth a'r materion oedd yn bwysig iddynt; crefydd, gwleidyddiaeth, rhyddid, galar, cariad ac ymrwymiad. Y bardd mwyaf cysylltiedig ar fath yma o ysgrifennu oedd William Wordsworth yn ystod y 18fed ganrif. Yn ei ddarn 'Lines Composed a Few Miles above Tintern

Abbey on Revisiting the Banks of the Wye during a Tour. July 13, 1798'. Dechreuodd Wordsworth a disgrifiad, yn gwerthfawrogi'r tirwedd golygus, ond yna defnyddiwyd cofion ei hunain i ystyried sut maent wedi newid wrth iddo dyfu'n hŷn, gan ddyfnhau ei ddealltwriaeth o safle ei hunain yn y byd.

For I have learned

To look on nature, not as in the hour

Of thoughtless youth; but hearing oftentimes

The still sad music of humanity, Nor

harsh, nor grating, though of ample

power To chasten and subdue.

Gafodd 'An Arundel Tomb' gan Philip Larkin (1922-1985) ei hysbrydoli gan ymweliad i Eglwys Gadeiriol Chichester, ble ddaeth y bardd ar draws beddrod a phâr o ddelweddu canoloesol carreg, yn gorwedd, yn dal dwylo. Dechreuwyd y cerdd a disgrifiad.

Side by side, their faces blurred,

The earl and countess lie in stone,

Their proper habits vaguely shown

Ond, wrth i'r darn parhau, mae Larkin yn newid o arsylwi i feddwl, gan adael y disgrifiadau i gyflwyno ei athroniaeth bwerus.

Time has transfigured them into

Untruth. The stone fidelity

They hardly meant has come to be

Their final blazon, and to prove

Our almost-instinct almost true:

What will survive of us is love.

Barddoniaeth yn eich ardal ***– Rhai Syniadau Cyflym***

- Edrychwch am farddoniaeth sydd â pherthnasedd penodol i'ch ardal neu sefydliadau lleol gan chwilio am allweddeiriau neu pynciau penodol (e.e.. 'mwyngloddio glo', 'ffermio ac amaethyddiaeth', 'Hanes Rhufeinig', 'cyn-hanesyddol', llyfrgell') gan ddefnyddio un o'r gwefannau isod:
www.poetryfoundation.org
www.poets.org
www.poemhunter.com
- Syniad arall yw i rhoi cerddi sydd allan o hawlfraint mewn lle ble all ymwelwyr/staff ei weld, yn y caffi neu'r ffreutur. Mae hyn yn ffordd dda o ei ysbrydoli i feddwl am barddoniaeth mewn perthynas â'i ardal, ac i'w annog iddynt ymgeisio ei hunain. (Os ydych yn dangos darn o barddoniaeth cyfoes, cysylltwch â phwy syn dal yr hawlfraint i ofyn am caniatâd - lle da i ddechrau yw cyhoeddodd y cerdd).
- Oes yna ddarn o farddoniaeth allech chi ffeindio sy'n berthnasol i rannau penodol o eich arddangosfa? All rhain cael ei ddangos ochr wrth ochr a rhannau mwy traddodiadol o'r arddangosfa?
- Galwch allan am beirdd i ysgrifennu barddoniaeth newydd amdan eich ardal neu casgliadau. All hyn cael ei gynnal fel prisoect ysgol, fel cystadleuaeth agored neu fel un a comisiwn ffurfiol. Os dewisiwch I gynnal cystadleuaeth ffurfiol, fydd rhaid talu y beridd am ei gwaith.

- Fydd yna Cyngor Celfyddydol i gefnogi datblygiad llenyddiaeth yn eich ardal (e.e. New Writing North, Writing East Midlands, Writing West Midlands, The National Writing Centre (Wedi'i leoli yn Norwich), Literature Works (Wedi'i leoli yn y De Orllewin)). Ddyle rhain gallu cysyllti chi ar raglenni lleol perthnasol.
- Beth am gynnal darlleniad barddoniaeth byw i rannu'r gerddi sydd wedi cael ei greu gan eich gwaith?

Mae'r gweithgareddau mwy manwl ar y tudalennau nesaf wedi ei ddylunio i gael ei addasu i'w ddefnyddio i arwain sesiynau ar gyfer phob sefyllfa, oedran a gallu, a fydd yr awgrymiadau yn gweithio ar gyfer gweithgareddau dan arweiniad neu rhai hunan-dywysedd .

Gweithgaredd 1

DARLUNIO'R ARDAL – I YMWELWYR UNIGOL

Deunyddiau sydd angen

- Papur (neu templedi wedi'i phrintio)
- Peniau
- Rywbeth i bwysu arno

Dechreuwn ni a'r synhwyr

Fel trwy ffotograffeg neu peintio, all barddoniaeth hefyd creu llun o ardal trwy'r defnydd o eiriau. Yn debyg i'r peintwyr enwog, megis Turner, Ruskin a Royle, gafodd Wordsworth ei ysbrydoli i ysgrifennu amdan ei argraff o'r Abaty Bolton, mynachlog 'Augustinian' o'r 19eg ganrif wedi'i leoli yn Yorkshire, yn 'The White Doe of Rylstne' (1807). Mae'r darn naratif hir yma sy'n cynnwys pynciau hanesyddol a chwedlonol yn cychwyn:

*From Bolton's old monastic tower
The bells ring loud with gladsome power;
The sun shines bright; the fields are gay
With people in their best array
Of stole and doublet, hood and
scarf, Along the banks of crystal
Wharf,
Through the vale retired and lowly.
Trooping to that summons holy.
And, up among the moorlands,
see What sprinklings of blithe
company!
Of lasses and of shepherd grooms,
That down the steep hills force
their way Like cattle through the
budding brooms; Path, or no
path, what care they? And thus in
joyous mood they hie To Bolton's
mouldering Priory.*

All darn o farddoniaeth gweithio yn syml iawn i roi argraff o fod mewn ardal, nid yn unig trwy disgrifiadau ffeithiol, ond trwy alw ar ei'n

synhwyr. Y ffordd orau o greu darn o farddoniaeth dda yw ffeindio'r geiriau sy'n berthnasol i'n synhwyr – beth rydym yn clywed, gweld, blasu, teimlo, arogl a themlo.

Un ffordd hawdd, cyflym ac effeithiol i gasglu'r geiriau a syniadau sydd angen i ysgrifennu darn o farddoniaeth yw i wahodd eich ymwelwyr i nodi lawr pedwar argraff syml yn ystod neu ar ôl ymweld ag ardal. Allech chi rannu'r templed syml canlynol i wneud hyn:

1. Un peth sylwais i weld yn arbennig yn ystod fy ymweliad heddiw oedd (wrth ymyl Abaty Bolton, all Wordsworth wedi ateb: Heulwen, pobl wedi'i gwisgo i fyny)
2. Un peth sylwais i glywed yn arbennig yn ystod fy ymweliad heddiw oedd (All Wordsworth wedi ateb: Clychau yn canu'n uchel).
3. Un peth sylwais i arogl a blasu yn arbennig yn ystod fy ymweliad heddiw oedd (All Wordsworth wedi ateb: Blodau yn blodeuo ar y bryn serth).
4. Llun neu gair sydd yn disgrifio sut fod yr ardal yma yn gwneud i fi deimlo yw (Gair Wordsworth oedd: Llawen).

All ei atebion ffurfio cerdd fer fel hyn yn syth.

*Sunshine, people dressed up
Bells ringing loudly
Broom budding on the steep hill
Joyous*

Peidiwch anghofio i pinio eich cerddi ar y

Gweithgaredd 2

DARLUNIO'R ARDAL – AR GYFER YMWELIADAU GRWP

Dyma weithgaredd syml ar gyfer grŵp o tua 10-20 o bobl o unrhyw oed. Dyle'r gweithgaredd cymryd tua 30 munud.

Deunyddiau sydd angen:

- **Darnau mawr o bapur ar gyfer ysgrifennu mewn pâr - Fydd A3 yn iawn**
- **Peniau 'felt tip'**
- **Sisyrnau**
- **Llawr mawr neu lle ar bwrdd i cydosod y barddoniaeth**

Yn gyntaf, rhowch funud i bawb meddwl am yr ardal maent am ysgrifennu amdan. Annogwch nhw i edrych o'i gwmpas neu ceisio cofio manylion penodol. Beth wnaethon nhw weld, clywed, dysgu, sylwi neu cofio'r mwyaf? Sut wnaeth y profiad iddyn nhw deimlo?

Yna, rhannwch bawb i mewn i barau. Fydd un aelod o'r pâr yn dweud wrth y llall ychydig o bethau amdan ei phrofiad, tra bod ei phartner yn nodi hyn i lawr ar ddarn mawr o bapur. Ar ôl yn, mae'r rolau yn cyfnewid. Pan bod y ddau wedi cael ei chyfle i rannu ei syniadau, dyle'r syniadau i gyd yna cael ei dorri allan felly allant gael ei ystyried ar wahân.

O'r darnau o bapur, dyle pob pâr dewis tair – nid 3 yr un, ond 3 darn rhyngddynt. Dyle'r penderfyniad bod yn seiliedig ar be maent yn credu sydd yn cynnwys syniadau diddorol neu air/dywediad atgofus. Yna casglwch y darnau a dewiswyd o bob pâr i greu un pentwr mawr. Os fod 10 o bobl yn y grŵp, fydd 15 darn o ysgrifennu i gyd, a 3 o bob pâr.

Mae'r pentwr yn cynnwys y geiriau/llynellau a fydd yn cael ei ddefnyddio i greu darn o farddoniaeth y grŵp, cerdd fydd yn cynnwys agwedd o brofiad pawb a'r ardal. Gall y dewis o sut i drefnu'r gerdd cael ei phenderfynu fel grŵp, gan ei threfnu yn ôl a chynghor Samuel Taylor Coleridge a ddywedodd "best words in the best order".

Teimlwch yn rhydd ychwanegu geiriau i gysylltu'r brawddegau os fod angen.

Felly, fel enghraifft, dychmygwch fod ardal ac arteffactau Rhufeinig, ble gafodd 15 darn ei gasglu.

shoe worn by soldier 2000 yrs ago deciphering a
message to the gods standing on the wall the wind
nearly blew me over Castlecary the Fort on the
Antonine Roman Wall I feel ignorant children running
around being Romans soldiers tile arch, facing stone,
putlog holes one helmet handle discovered grey

All hyn arwain at y gerdd isod, sydd wedi ei llinelli mewn 'quatrains' (mae'r geiriau mewn glas yn ychwanegiadau dewisol):

Children running around being soldiers at the Fort on the Roman Wall. They are naming things, like tile arch, facing stone, putlog holes. Compared to them, I feel ignorant. Ancient. Imagine building a wall that lasts as long as that?

Grey stone walls and green fields – the wind nearly blew me over, stood on the wall with our feet placed next to the shoe worn by a soldier over 2000 years ago. Only one helmet handle was ever discovered.

'They took baths, used toilets and cooked in pots, just like us,' the children are saying. I'm busy deciphering a message to the gods, this amulet bead smooth in my hands.

To be honest, all this history makes me feel a little queasy. I wonder who will dig us up in 2000 years time?

Gweithgaredd 3

Enwi'r ardal

Deunyddiau sydd angen:

- **Ffordd o cynhyrchu awgrymiadau testun**
- **Papur**
- **Peniau**
- **Rhywbeth i bwysu arno**

All enwau, yn enwedig enwau ardaloedd, fod yn ffordd hynod o chwareus i greu barddoniaeth. Ac eto, all hyn gweithio efo unigolion o phob oedran a gallu.

Isod gawn casgliad o gerddi ddienw o rhigymau sy'n dathlu Norkfolk sydd yn chwarae ar enwau'r ardaloedd.

Cerddi Rhigwm Norfolk

Caistor was a city

When Norwich was

none, And Norwich was

built of Caistor stone.

Rising was a sea-port

When Lynn was but a marsh,

Now Lynn it is a sea-port And Rising

fares the worse. Rising was, Lynn is,

and Downham shall be, The greatest seaport of the three.

Gimmingham, Trimmingham, Knapton,

Trunch, Northrepps, Southrepps, lie all in

a bunch. When Keswick Church becomes

a barn Bromholm Abbey will be a farm.

Cromer crabs, Runton dabs,

Beeston babies, Sheringham ladies,

Weybourne witches, Salthouse ditches

The Blakeney people

Stand on the steeple

And crack hazel-nuts

With a five-farthing beetle.

Bickling flats, Aylsham fliers,

Marsham peewits, and Hevingham liars.

*Denton in the dale and Arborough in the dirt,
And if you go to Homersfield, your purse will get a
squirt.*

Gofynnwch i'ch ymwelwyr i greu geirfa o enwau ardaloedd o'r ardal lleol/neu i ddewis gwrthrych/artefact sy'n cynrychioli eich sefydliad orau - efallai trwy focs awgrymiadau, neu trwy ymgyrch dros eich cyfryngau cymdeithasol. Un syniad yw awgrymu'r dewis o enwau yn ôl meini prawf penodol.

- a. Odl - enwau sy'n adleisio ei gilydd o ran ansawdd neu sain
- b. Cyflythreniad- enwau sy'n dechrau gyda'r un llythyr neu sain
- c. Crybwylliad - Enwau sydd yn cyfeirio ardal, person neu ddigwyddiad hanesyddol, chwedlonol neu lenyddol.

Os fod eich staff neu ymwelwyr yn lleol i ardal eich sefydliad, ystyriwch gofyn nhw am yr idiomau a dywediadau lleol i gynnwys yn y geirfa. All cerddi sy'n cyfeirio at iaith a llên lleol ardal fod yn ffordd hynod o bwerus cyfleu ei hanes a threftadaeth. Am enghreifftiau o feirdd Prydeinig cyfoes yn gwneud hyn, cyfeiriwch at gwaith Liz Berry, Ian MacMillian, Simon Armitage a Caleb Femi.

Pwy fydd yn cynnwys gymaint o rain i mewn i ddarn o farddoniaeth fel ei bod, beth bynnag ei chynnwys, yn rhoi argraff ddiddorol o'r ardal? Sut fydddech chi'n trosglwyddo'r cerddi yma i'ch ymwelwyr? Peidiwch ag anghofio pinio eich cerdd ar y map!

Gweithgaredd 4

Treulio amser a'r pethau bychain

Deunyddiau sydd angen:

- Templedi wedi'i phrintio a chyfarwyddiadau amdan ba agwedd bach rydych wedi gwahodd eich ymwelwyr edrych ar
- Peniau
- Rywbeth i bwysu arno

Un o'r agweddau fwyaf hudol o farddoniaeth yw sut ei fod yn ffeindio ystyr yn y pethau cyffredin, dydd i ddydd, ac yn ffurfio cysylltiad rhwng pethau, sydd yn ôl pob golwg, heb un. Yn aml, rydym yn ystyried rhannau o'n hanes neu diwylliant i fod yn ddiflas, a ddim yn cael ein denu i ymweld ag ardaloedd ble does gennym ddim cysylltiad. Yn aml mae hyn oherwydd ein bod yn credu fod gan yr ardaloedd 'dim byd i wneud a ni' neu 'nai teimlo allan o le'.

Gall ysgrifennu darn o farddoniaeth bod ychydig fel datrys pos cymhleth - yn gyntaf, rhaid edrych am y darnau cywir; archwilio atebion posib; edrych amdan llwybrau byr; ac yn y pen draw, cwblhau beth ymddangosodd i fod yn amhosib i gyhwyn a.

Mae'r gweithgaredd yma yn annog ni i ffocysu ar agweddau o'r ardal sydd ym mhob golwg, yn fach neu'n amhwysig. Rhaid dewis rywbeth gwynebol, yn lle ffocysu ar rywbeth sy'n gyfansoddiadol o'r arddangosiad. All hyn fod yn unrhyw beth, bwrdd llawr rhydd, 'smudge' yn y paent, cangen coden wedi'i dorri, ffenestr, drws, man goriad, neu ddarn o laswellt - a defnyddiwch e i enwi eich cerdd wrth ei gysylltu ar ardal. Er enghraifft, rydyn ni wedi dychmygu cerdd sy'n ystyried darn o dreftadaeth cyn-hanesyddol, ond all y broses yma gweithio ar gyfer treftadaeth diwydiannol, archeolegol, diwylliannol neu i chwaraeon.

Y Darn Bach o Laswellt wrth Ymyl y Creigiau

Canolbwyntiwch ar y peth yma yn unig - ar gyfer yr enghraifft yma, canolbwyntion ar ddarn bach o laswellt brown. Rhowch eiliad i'ch hunain i ryfeddu amdano. Sut wnaeth e ddod i fod mor sych? Pwy arall all wedi sefyll/eistedd yma? Pwy arall sydd wedi gweld y darn o

laswellt? Pwy wnaeth ei wybod cyn iddo ddod i fod mor frown a sych? Pha mor hir yw'r glaswellt wedi bod yn tyfu amdan? Beth yw e wedi gweld? Beth ydy e'n gwybod amdan yr ardal? Beth ydych chi'n meddwl amdano? Beth ydy e'n meddwl amdanoch chi?

Fydd meddwl amdan y darn o laswellt hefyd yn annog chi i ystyried ei pherthynas a'r ardal rydych yn ymweld â, yn union fel rydych yn ystyried eich perthynas personol ar ardal. Pha mor gyfarwydd neu estron yw'r darn o laswellt ei hunain i'r brif arddangosfa? Beth ydy'r gwair yn gwybod? Beth ydy e eisiau gwybod? Pha gwestiynau allech chi ofyn ohono?

Caniatewch eich hunain i symud i ffwrdd o'r peth ac yna dewch 'nôl ato. Ysgrifennwch nodiadau i rannu eich profiad. Ble ydych wedi bod/gweld? All y darn o laswellt gweld hyn? Yn y pendraw, gofynnwch i'ch hunain beth mae'r peth a astudiwyd yn meddwl i chi, a beth allech chi feddwl iddo fe. Sut allech adlewyrchu am yr ardal? Pha cyffredindeb ydych chi nawr yn rhannu a'r peth?

Ysgrifennwch eich cerdd.

Mae pinio cerdd i'r
map yn hawdd.
Ewch i
www.placesofpoetry.org.uk, cliciwch ar y bar
'menu' a dilynwch y
cyfarwyddiadau.

Gwefannau a awgrymwyd

- Tongue and Talk: The Dialect Poets BBC R4
www.bbc.co.uk/programmes/b0b3m9sh
- www.birminghammail.co.uk/whats-on/arts-culture/news/liz-berry-hails-black-country-6902231
- www.theguardian.com/books/2017/aug/10/a-gurt-plannational-poetry-day-to-celebrate-englands-local-words
- www.revisionworld.com/gcse-revision/english/poetrygcse/studying-poetry/poems-different-cultures/nonstandard-english-dialect-forms

THE POETRY SOCIETY

Ffurfiwyd Y Gymdeithas Barddoniaeth yn 1909 i annog 'cydnabyddiaeth a gwerthfawrogiad mwy cyffredinol o farddoniaeth'. Ers hyn, maent wedi tyfu i fod yn un o sefydliadau celfyddydol mwyaf deinamig Prydain, gan gynrychioli barddoniaeth Brydeinig yn genedlaethol ac yn rhyngwladol. Heddiw, mae ganddynt dros 4,500 o aelodau ar draws y byd a nhw sy'n gyfrifol am gyhoeddi'r prif gylchgrawn barddoniaeth, 'The Poetry Review'. Gan gynnal rhaglenni addysg a chalendr llawn o berfformiadau, mae'n gyfrifol am hyrwyddo barddoniaeth ar gyfer phob oedran.

www.poetrysociety.org.uk

  @thepoetrysociety

 @poetrysociety

THE POETRY SOCIETY

Mae 'Places of Poetry' yn brosiect o dan arweiniant y bardd Paul Farley a'r academydd Andrew McRae, o'r Prifysgolion Lancaster ac Exeter, wedi'i phartneri a Ordanance Survey a'r Gymdeithas Barddoniaeth. Ariannwyd y prosiect yn haelfrydig gan y Cyngor Ymchwil Celfyddydau a Dynoliaethau, y Heritage Lottery Fund a Chyngor Celfyddydau Lloegr.

www.placesofpoetry.org.uk

   @placesofpoetry